

Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2024. Вип. 40. С. 354-361. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1147>.

10.Ліщитович Л. І. Яненко Л. П. Про вплив форм навчання на соціалізацію та ефективність співробітництва студентів. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологія. 2023. Вип. 20. С. 61-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2023_20_16*

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-24>

ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ЯК ОСВІТНЯ ПРОБЛЕМА

Дручек Олена Василівна

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
професорка кафедри правового забезпечення та правоохоронної
діяльності факультету забезпечення державної безпеки,
Київський інститут Національної гвардії України
м. Київ, Україна*

Історична пам'ять, як суспільне явище і складова національної ідентичності, завжди відігравала ключову роль у формуванні національної свідомості та системи національних цінностей. Наразі, на четвертому році повномасштабної війни України з російським агресором, актуалізується завдання пошуку нових підходів до реалізації політики національної пам'яті, яка є одним із напрямів діяльності держави.

Феномен історичної пам'яті, його місце і роль у системі національних цінностей, а також механізми формування культури та політики історичної пам'яті досліджували В. Бабка [1], Т. Василевська [2], М. Гурик [3], Н. Дічек [4], Л. Нагорна [5] Н. Кузьмінець [6], Ю. Шаповал [7], В. Яблонський [8] та ін. Проблеми формування історичної пам'яті в освітній сфері у цілому та при викладанні історичних дисциплін розглядали І. Селищева [9], А. Сушко [10], М. Філіпович [11] та ін.

У зазначених та інших працях підкреслюється, що історична пам'ять завжди відігравала провідну роль у формуванні національної свідомості, культурних цінностей та політичних орієнтирів незалежної України. А також обґрунтовується теза про те, що за сучасних умов взаємодії української держави і суспільства надзвичайно важливим є задання

формування такої політики історичної пам'яті, яка би враховувала попередній та новітній досвід боротьби українського народу проти російського колоніалізму та агресії, зосереджуючись при цьому навколо історичних фактів, подій і персоналій, які більшість громадян вважають важливими незалежно від історичного, політичного, соціального контексту їх формування. Не викликає заперечень бачення В. Яблонського того, що через ототожнення громадян із сконструйованою моделлю історичної пам'яті відбувається конституювання самого феномену нації. Нація є сформованою тоді, коли у переважній більшості населення сформоване ототожнення із цією нацією у минулому, теперішньому і майбутньому. Складовою такого ототожнення є формування т. зв. «консолідованої моделі пам'яті», сутністю якої є безумовне і позитивне сприйняття себе у якості складової певної нації [8, с. 16].

Одним із напрямів реалізації політики національної пам'яті в Україні є сфера середньої та вищої освіти. За сучасних умов викладання гуманітарних та історичних дисциплін у закладах середньої та вищої освіти має не лише формувати у здобувачів уявлення про основні події вітчизняної історії, а й сприяти виробленню патріотичного світогляду, активної громадянської позиції, здатності до належної оцінки історичних процесів і явищ, пов'язаних із процесами нації– та державотворення в Україні.

Ще 2017 року Українським інститутом національної пам'яті було розроблено Концепцію викладання базового навчального предмета «Історія: Україна і світ» (2017) [12]. Пізніше, у 2023 році, основні положення цієї Концепції знайшли своє відображення у рекомендованій МОН Програмі базового навчального предмета «Історія: Україна і світ». У зазначених документах основними завданнями у процесі вивчення історії України було визначено: поглиблення інтересу до історії як сфери знань і навчального предмета; розвиток мисленневих алгоритмів і умінь, необхідних для розуміння сучасних суспільних і політичних викликів; отримання та засвоєння системних знань про факти, події, явища, тенденції в Україні у контексті світового історичного процесу з позицій цінності життя людини, досвіду українського державотворення, утвердження єдності та соборності Українського народу, значення європейських культурних і правових традицій, зміцнення національних інтересів та суверенітету, цілісності та непорушності кордонів Української держави; розвиток історичного, критичного, творчого мислення; здатності розуміти загальний хід історичного процесу, проблеми, що стоять перед країною та світом; формування розуміння національного інтересу, необхідності захисту суверенітету, територіальної цілісності в умовах реальних військово-політичних,

інформаційних та інших викликів; ознайомлення з духовними і культурними надбаннями та цінностями, історико-культурними традиціями народу України, його внеску у світовий культурний фонд; сприяння формуванню політичної та правової культури, політичної нації; розвиток громадянської самосвідомості, пошани до державної символіки України у гармонійному поєднанні із національними та загальнолюдськими цінностями.

Вважаємо, що викладання соціо-гуманітарних та історичних дисциплін у вищій школі за сучасних умов у цілому відповідає загальному змісту політики національної пам'яті, хоча і потребує певного удосконалення.

При створенні підручників, посібників, курсів лекцій із історії України, на нашу думку, слід використовувати європейський досвід, зокрема відповідні рекомендації Парламентської асамблеї Ради Європи. Ще у 90-х роках минулого століття Парламентська асамблея схвалила рекомендації «Про європейський вимір освіти» (1111 (1989)) та «Про історію й вивчення історії в Європі» (1283 (1996)), які сприяли реалізації проектів «Історія в новій Європі» та «Викладання і вивчення історії у Європі ХХ століття». Відповідно до зазначених проектів, у системі європейської освіти основною концепцією при вивченні історії в стала концепція «відкритої історії», що ґрунтується на засадах багатовимірності, толерантності, та проголошує, що несхожі («історично ворожі») культури, попри певні конфлікти, постійно перебувають у стані взаємопроникнення та прагнуть до діалогу.

Щодо викладання національних історій, європейські експерти рекомендували переходити до «інтегрованої» її моделі – з акцентом на тому, що того, що кожна новітня нація є витвором не тільки внутрішнього розвитку, а і значимих іноетнічних та інокультурних впливів. Загальним підходом до викладання історичних дисциплін у європейському історичному просторі є гуманізація, зосередження не тільки на історії воєн та соціальних катаклізмів, а на «культурі миру» – повсякденному житті людини.

Згідно із чинною в Україні концепцією вищої школи, вища освіта покликана не тільки надати професійні компетенції, необхідні для реалізації на ринку праці, але і готувати інтелектуальну та наукову еліту суспільства, здатну професійно і особистісно розвиватися. В основі нової парадигми вищої освіти лежить компетентнісний підхід, який передбачає відображення результатів навчання, передовсім, у формі компетенцій, а також співмірність кваліфікацій у рамках європейського простору через систему компетенцій.

Зазначене розглядаємо у якості пріоритету для розробки нових стандартів вищої освіти, організації освітнього та виховного процесів у

вищих навчальних закладах, здійснення виховної роботи зі здобувачами, перегляду та структурування змісту навчальних планів та навчальних програм, упровадження активних та інтерактивних форм, методів і технологій навчання. Вважаємо, що навчальні дисципліни гуманітарного циклу, і в обов'язковому порядку – історичні, повинні формувати у здобувачів уявлення про Україну як невід'ємну частину єдиної європейської цивілізації, базовану на спільних принципах, цінностях та інтерпретаціях історичних фактів, докорінно відмінних від ворожої для українців російської ідеології.

Література

1. Бабка, Володимир Леонідович. Історична пам'ять як фактор політичного впливу в незалежній Україні: дис. ... канд. політ. наук; спец. 23.00.03 – політична культура та ідеологія. Ніжинський держ. ун-т імені Миколи Гоголя. Ніжин, 2016. 249 стор.

2. Василевська, Тетяна (2024, Лютий 20). Конструювання національної пам'яті: в тенетах контраверсійності. Виступ на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку» (м. Київ, ННІ ПУДС, КНУ імені Тараса Шевченка). URL: <https://ipacs.knu.ua/?lang=ukr&tip=osn&filtername=&page=2&tipn=News&newsid=2091>. (дата звернення: 03.03.2025).

3. Гурик, М. Історична пам'ять народу у контексті актуальних завдань розбудови модерної української нації. Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації. Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет. 2015. С. 90–113.

4. Дічек У контексті державної політики пам'яті в Україні: до прогресу національного духу: Наукова доповідь на методологічному семінарі НАПН України «Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання» (6 квітня 2023 р.). Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2023. № 5(1), С. 1-6. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5122>

5. Нагорна Л. П. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. Київ: ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. 328 с.

6. Кузьмінець Н., Стадник О., Букіна Т. Вплив історичної пам'яті українців на події сьогодення. *Проблеми гуманітарних наук*. Серія Історія. 2023. № 4/56. С. 185-196.

7. Культура історичної пам'яті: європейський та український досвід / [Ю. Шаповал, Л. Нагорна, О. Бойко та ін.]; за загальною редакцією Ю. Шаповала. Київ: ІПІЕНД, 2013. 600 с. та ін.

8. Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України: аналіт. доповідь / [Яблонський В. М., Лозовий В. С., Валевський О. Л., Здіорук С. І., Зубченко С. О. та ін.] / за заг. ред. В. М. Яблонського. Київ: НІСД, 2019. – 144 с.

9. Селищева, Ірина. Історична пам'ять у контексті історичної освіти. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2017. № 1.(50). С. 22-20.

10. Сушко А.І. Проблеми формування культури української пам'яті в освітньому процесі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2-17. № 13. С. 43-46.

11. Філіпович, М. Проблеми формування історичної пам'яті в освітній сфері України. *Літопис Волині*. 2023. № (28), С. URL: 174-178. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2023.28.24/>(дата звернення 03.03.2025).

12. Концепція базового навчального предмета «Історія: Україна і світ» (2017). Український інститут національної пам'яті: офіц. сайт. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/Istoriya-Ukrayina.i.svit-Intehrovanyu.kurs.30.09.2022.pdf>.(дата звернення: 28. 02.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-480-4-25>

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дубинський Олег Юрійович

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений працівник освіти України, проректор з науково-педагогічної роботи, економічних, юридичних та соціальних питань, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова м. Миколаїв, Україна

Освіта є одним із пріоритетних напрямків держави. Вона допомагає усвідомити себе та свою ідентичність, наділяє нас новими сенсами, цінностями та досвідом, дозволяє краще пізнати себе. Саме тому, Законом України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII визначено, що її метою «є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї